

Formació social a l'escola

i projecte de societat

Jesús Renau

- A. Formació social i projecte de societat
Qüestionaris de treball
- B. La paràbola de l'Exili
Qüestionaris de treball

En l'educació ens calen models. No és una qüestió trivial. Es tracta més aviat d'un punt fonamental. Si hi ha models d'identificació es pot educar, perquè ens ajuden a desvetllar valors, potencialitats i virtuts. Són com un projecte que dinamitza les persones, les posa en marxa.

I si aixó és vàlid a nivell personal també ho és a nivell col·lectiu. Hi ha models de família, de grup, de col·legi, etc. que per ells mateixos són constructius. I al contrari, hi ha models que per la seva pròpia inèrcia són deshumanitzants, dificulten una veritable educació.

Des d'aquesta perspectiva caldria que ens interroguéssim sobre el model de societat que estem vivint i, sobretot, sobre el projecte de societat que estem construint i que viuran en el futur els nostres alumnes.

No és una pregunta teòrica, en el sentit d'una divagació sobre els possibles i els futuribles. No és una pèrdua de temps, aquest temps que tant necessitem per a la nostra tasca de cada dia. Es una pregunta feta sens dubte, a la nostra ment, per?) de greus conseqüències pràctiques; perquè anem educant cada dia, estem aplicats de ple a la formació de persones i, tant si ho pensem com si no ho pensem, transmetem uns models i uns valors que influeixen positivament o negativament en els nens i els adolescents. Per tant, és important una presa de consciència sobre el model de societat que estem projectant, de fet, per veure si respon als criteris i al sistema de valors de la nostra educació, i també per cercar les correccions oportunes.

A. FORMACIÓ SOCIAL I PROJECTE DE SOCIETAT

1. UNA PREGUNTA SUMAMENT DIFÍCIL

Interpel·lar-se avui sobre el model de societat futura que viuran els nostres alumnes, és una qüestió de gran complexitat. ¿Qui és capaç d'aventurar-se a preveure aquest futur? ¿No és potser una pregunta ingènua? ¿No ens estem posant en un atzucac?

No cree que avui hi hagi molta gent que tingui algunes idees molt elares sobre aquest futur, i més des de la caiguda dels estats comunistes de FEst, des de la certesa de Faugment de la pobresa en continents com Àfrica o Am rica Llatina, que estan molt pitjor que fa quinze anys, des de la certesa de les grans immigracions que ja avancen sobre Europa i EEITU... i des d'uns canvis tan vertiginosos que ens porten a la sorpresa continuada.

Per tant, aquesta pregunta sobre el model futur de societat no sembla una pregunta ben feta per a nosaltres educadors. Hauríem de modificar-la, adaptar-la a unes coordenades més properes a la nostra realitat amb el fi de trobar camins conerets, operatius, que ens dinamitzin i ens facin possible treballar per un futur millor.

Però crec que podem reconvertir la pregunta en altres tres preguntes més concretes.

1. ¿Quins elements de la societat actual, del seu sistema de valors, veiem amb tota claredat que cal denunciar?
2. ¿Quines realitats actuals, que ja es donen, veiem amb tota claredat que cal potenciar?
3. ¿Quines són les nostres perplexitats, els nostres dubtes, allò que caldrà discernir?

La resposta a aquestes tres qüestions ens donar  una línia, un projecte de fons realista; concret, d'una educació que s'obre al futur, que no claudica davant els problemes, que intenta crear uns homes i dones capaQos de prendre la seva història personal a les seves mans i no deixar-se arrossegar per la inèrcia d'all  que   f cil, còmode i all  que respon a interessos dels que controlen el poder real del nostre món.

Però abans d'entrar en la resposta a aquestes tres qüestions, caldria recordar una base prèvia. ¿Quin   el fonament que ens garanteix aquesta crítica del fet actual en funció del futur?

2. BASE TEOLÒGICA: EL DÉU DE JESÚS

Per als creients, el nostre sistema de valors té una base teològica, que   el Déu de Jesús. El Déu dels grees, de la cultura romana, d'Aristòtil i Plat , de S neca, que es defineix com V sser transcendent, Primer motor, Causa universal eficient i final de la realitat, infinitament tot, amor, poder, saviesa, justícia,... etc. aquest D u aix , no ens serveix, per la senzilla raó que se'ns queda curt, paradoxalment insuficient malgrat tantes afirmacions d'immensitat i de grandesa. No   que negupm que sigui cert aix  que aquests filòsofs van afirmar sobre Déu. Es veritat, però   una veritat elevada, inconcreta, sense nom, una veritat inefable potser, mística i distant.

Jesús a partir de la tradició d'Israel ens presenta una imatge de Déu molt més entranyable i propera: Abba, Pare.

Déu a Israel s'havia anat revelant com a Déu de persones, el Déu d'Abraham, Isaac, Jacob, Moisés... Déu a Israel s'havia anat revelant com el Déu d'un Poble, el Poble de Déu, constituït com a tal al desert, una vegada alliberat de l'esclavitud tirànica d'Egipte. Déu a Israel s'havia anat revelant com el Déu de tots els pobles de la terra, de la pau, de la concòrdia i la justícia entre tota la humanitat, amb especial atenció als pobres i marginats, com repetidament van indicar els profetes.

Des d'aquesta tradició del seu poble Jesús ens revela Déu Pare, Déu Amor, Déu interessat en tots i cada un dels seus fills i filles, Déu de la comunió i de la comunitat, present i viu a tot arreu, a qui no s'adora en un lloc sagrat sinó "en esperit i veritat". Més encara, en Jesús Déu es fa humà, concret, és un Déu que neix, viu, treballa, escolta, plora, sana, pateix, mor, ressuscita, amb la qual cosa obre un camí de profunda humanitat a la fe i a la religió.

Recordem aquesta veritat del nostre Déu perquè il·luminarà les preguntes que ens fem. És la base teològica.

3. BASE MORAL: JUSTÍCIA I AMOR

De la manifestació d'aquest Déu en Jesús brolla una exigència pràctica, com una necessitat intrínseca de la mateixa revelació, és la moral de la justícia i de l'amor. No pot ser d'altra manera quan hom creu en un Déu Alliberador de persones, de pobles, un Déu proper, un Déu Pare i un Déu humà en Jesús.

Quan parlem de fe-justícia, per tant, no ens referim a un slogan de moda, a la suma de dues dinàmiques diferents, a la juxtaposició de dos factors, sinó que ens referim a alguna cosa especial pel creient en el Déu de Jesús: caminant pels viarans de la fe cap dins hi neix una justícia. Es tracta de la justícia que brolla de la fe.

Fe indica referència a un Altre, a diferència de visió. La nostra fe fa referència al Déu de Jesús, un Déu de persones i Walliberament. És impossible de fer el lliurament de la fe sense implicar la justícia d'aquest Déu. Creure marginant la justícia és una idolatria, perquè es té fe en un altre Déu, no en el cristià.

Així convé recordar les dimensions d'aquesta justícia, tal i com s'ha anat aprofundint en la doctrina social cristiana. No ens podem quedar en uns conceptes vaporosos de justícia, com en unes bones intencions.

- Justícia commutativa: donar a cadascú allò que li pertany
- Justícia distributiva: càrregues i responsabilitats segons les situacions.
- Justícia social: aportació comuna, socialització, per un món més humà i solidari.
- Justícia evangélica: aquella pròpia del perdó i la conversió.

I amb això arribem al segon element moral que és l'amor, que ja no s'acontenta amb donar, amb distribuir, amb col·laborar al bé comú, amb perdonar, sinó que es dona a si mateix, s'identifica amb els altres,

els serveix des de les seves necessitats, comparteix la seva vida, entra en comunió gratuïta i fa el miracle de la solidaritat i la fraternitat.

Justícia i amor s'impliquen. No es dona l'un sense l'altre. Això és important enfront de l'amor que se salta la justícia.

Diguem, per tancar aquest apartat, que el cristià, si bé creu que aquesta base moral té un fonament religiós o creient, sap també que és tan profundament humana que no és " propietat exclusiva" dels creients. Per això la presentem aquí com a vàlida per a un projecte social.

4. BASE EDUCATIVA: HOMES I DONES PER ALS ALTRES

Implicats per la iniciativa del Senyor en la missió de Jesús en el món, que és una missió d'amor i de justícia, un grup d'educadors intentem concretar aquesta començament fonamental en el projecte de formació que el P. Arrupe definí com educar homes i dones per als altres, que siguin agents de canvi cultural, social i polític en l'opció per la fe i la promoció de la justícia. Aquesta és la nostra tercera base, Educativa segons les línies i l'esperit dels col·legis de la Companyia.

Educació vol dir provocar, acompanyar, estimular i avaluar uns processos personals graduals, adaptats i que parteixen de la pròpia identitat dels alumnes.

Uns homes i dones per als altres vol dir que siguin capaços d'assolir el nivell de reconeixement, acceptació i donació dels altres i vers els altres. Es tracta de la capacitat d'alteritat, sense la qual no podem parlar seriosament d'amor, sinó en el millor dels casos d'actuació segons la pròpia consciència, segurament amb la finalitat de tranquil·litzar-la. Per tal d'assolir aquest nivell afectiu i actiu d'alteritat caldrà superar els narcicismes i els enganys que indueixen a posar els altres al servei dels nostres interessos. Per als altres, significa no solament per a ells, sinó des d'ells.

No hi ha dubte que entre aquests "ells" s'inclouen i en un lloc privilegiat els més desheretats de la terra, els pobres, els marginats i els explotats. Això és per raons teològiques i d'amor i de justícia. No eduquem per a personalitats tancades i autosuficients, sinó per aquell estil d'existència que és el propi de Jesús.

Agents de canvi, cultural, social i polític. Això suposa una formació capçalera en primer lloc de deixar-se impactar pels clamors de la societat en els seus sectors més dèbils, suposa, que aquest impacte és també crític i porta en si una certa resposta d'acció. Es tracta, doncs, de tot un llarg procés que intenta de mantenir l'equilibri entre la necessària adaptació a l'entorn i la inadaptació capaç de transformar-lo.

5. PRIMERA QÜESTIÓ

Una vegada recordades les bases teològica, moral i educativa intentarem de respondre les preguntes que ens f'eiem.

La primera era: ¿Quins elements de la societat actual, del seu sistema de valors, veiem amb tota claredat que hem de denunciar? Es tracta, per tant, de clarificar-nos, de ser capaços de formular allò pel qual no estem disposats a apostar, més encara, dels nostres contres a la llum del Déu de Jesús, de la fe-justícia-amor i del nostre projecte educatiu de formar homes i dones per als altres.

Donar una resposta a aquesta qüestió merexeria una anàlisi més pregona i potser tot un llarg procés. Donaré les meves respostes perquè puguin servir d'hipòtesi de treball.

1. Cal denunciar un sistema econòmic que produeix víctimes de pobresa i marginació, gairebé per necessitat intrínseca, acceptada per la immensa majoria com una lògica inevitable.

No podem estar d'acord que la riquesa vagi augmentant en uns a costa que augmenti la misèria dels altres. Es una blasfèmia contra Déu, una injustícia contra els humans, una crida a la justícia i a l'amor i un repte per a la nostra educació.

2. Cal denunciar el criteri que no hi ha res a fer, que no hi ha remei possible per aquesta dinàmica ni per a fer sortir de la misèria als pobres. Diuen que és inútil esforçar-se, perquè el mal és superior al bé.

No podem admetre aquesta visió fatalista de la història, com si no hi hagués hagut una redempció, una alliberació, com si la resurrecció de Jesús fos un mite irreal.

3. Cal denunciar la manca de crítica que ens domina, aquest acriticisme conformista que inutilitza els esforços, produeix mals humors, no va a les causes i es retira enfront de les dificultats.

La manca de crítica provoca la inacció, el conformisme, el pessimisme i l'alienació dels problemes socials.

4. Cal denunciar el desprestigi de tot allò que sigui col·lectiu, com si l'única cosa vàlida i la que obre els camins fos la individualista i privada. Aquest desprestigi no és ingenu, beneficia uns sectors que imposen la seva llei.

I cal denunciar-ho en nom d'un Déu comunitari, d'un Déu que salva tots i cadascun, d'una Església que s'ha definit a si mateixa com a Poble de Déu i que té una llarga tradició d'ensenyament social.

5. Cal denunciar la que podríem definir com l'estètica del diner, que exalta la riquesa com un bé en si mateix, com un valor absolut, la porta del poder, la fruïció, el domini i el plaer.

Perquè aquest és el nou vedell d'or, el nou culte idolàtric, que mata innocents, destrueix famílies i pobles, ofèn Déu i degrada els seus adoradors, deshumanitzant les seves ànimes.

6. Cal denunciar el consumisme com a filosofia de la vida, que provoca unes necessitats en una espiral insaciable, que porten a un nou buit i a la recerca esbojarrada d'allò que és últim, millor, més pràctic, amb la qual cosa es colpeja tota possibilitat de solidaritat, de silenci interior i d'obrir els ulls a la realitat de les majories humanes.

Aquestes sis denúncies són una realitat evident. No estem d'acord amb uns mecanismes econòmies socials que produeixen víctimes, amb la visió fatalista, Facriticisme còmode i evasiu, Festética del diner i el consumisirne atordidor i alienant. A aixó diem: no.

Peró, com ho denunciem a les escoles? ¿En el seu conjunt institucional, a Pensenyament, Favaluació, la formació, la pastoral, la formació social? Caldrá debatre-ho.

1 cal denunciar-ho en nom dun Déu comunitari, d'un Déu que salva tots i cadascun, d'una Església que s'ha definit a si mateixa com a Poble de Déu i que té una llarga tradició d'ensenyament social.

5. Cal denunciar la que podríem definir com léstética del diner, que exalla la riquesa com un bé en si mateix, com un valor absolut, la porta del poder, la fruició, el domini i el plaer.

Perqué aquest és el nou vedell dor, el nou culte idolátrie, que mata innocents, destrueix famílies i pobles, ofien Déu i degrada els seus adoradors, deshumanitzant les seves ánimes.

6. Cal denunciar el consumisme com a filosofia de la vida, que provoca unes necessitats en una espiral insaciable, que porten a un nou buit i a la recerca esbojarrada d'alló que és últim, millor, més pràctic, amb la qual cosa es colpeja tota possibilitat de solidaritat, de silenci interior i d'obrir els ulls a la realitat de les majories humanes.

Aquestes sis denúncies són una realitat evident. No estem d'acord amb uns mecanismes econòmies socials que produeixen víctimes, amb la visió fatalista, Facriticisme còmode i evasiu, Festética del diner i el consumisirne atordidor i alienant. A aixó diem: no.

Peró, com ho denunciem a les escoles? ¿En el seu conjunt institucional, a Pensenyament, Favaluació, la formació, la pastoral, la formació social? Caldrá debatre-ho.

6. SEGONA QÜESTIÓ

Quedá formulada d'aquesta manera" ¿Quines realitats actuals, que ja es donen, veieni amb tota claredat que cal potenciar?

Es tracta del contrapunt de la pregunta anterior. Veiem i palpem moltes i bones llavors de futur; cal, dones, potenciar-les.

1. Cal potenciar tot alló que signifiqui sensibilitat enfront dels problemes humans i socials. No es tracta de sensibleria fácil i passatgera, sinó de Vesperit que es deixa colpir per la realitat dels altres i que hi reacciona en comunió amb ella. Aquest impacte que portava sant Ignasi a la pregunta sobre "alló que hem de fer", una sensibilitat que posa en acció.

És ben clar que el nostre Déu és el Déu de Misericórdia, que defensa el pobre i la vídua, que escolta el clamor del poble. Es un Déu sensible, per humá, per solidarL Però en aquesta història "no vol tenir altres mans que les nostres".

2. Cal potenciar que el treball per la modificació de les estructures socials val la pena, és necessari. Una bona llei, una política honrada i eficaç, l'administració pública al servei dels ciutadans, l'organització de la polis, els drets humans ... etc. són aquests elements, juntament amb altres que no acabariem mai d'enunciar, de gran transcendència social, i a ells val la pena dedicar-se amb esperit de servei i mentalitat solidária i altruista.

3. Cal potenciar la labor dedicada a la persona concreta, a la que pateix, està malalta, a la presó, és marginada, és immigrada o desprotegida. Es ben clar a causa de la dignitat d'aquest home o dona. Es tota una vida irrepetible, que necessita humanitat, i a qui a través nostre li arriba la humanitat de Déu.

Aixó és un fi en si mateix. Però no pot servir de fàcil excusa per tal de desentendre's de la tasca col·lectiva i social. Ens hem de moure en les dues dimensions.

4. Cal fomentar tot allò que sigui objecció de consciència enfront de lleis impositives en el camp militar, fiscal, o en contra dels drets de la vida i de l'harmonia ecològica de la natura.

Sens dubte caldrà vigilar que l'objecció de consciència sigui veritable i no una fàcil sortida que amagui altres interessos i egoismes. Però el fet mateix de l'objecció, de l'anteposició de la consciència formada és ja una dada de la dignitat humana que ha de trobar el seu reflex en l'ordenament democràtic de les lleis.

5. Cal potenciar tot allò que condueixi a la solidaritat amb els altres, en particular amb els més pobres i marginats, a fi que per ella se supleixin les diferències i es puguin reconèixer com a persones.

Aquests camins vers la solidaritat passen per l'aproximació a les realitats de vida, l'ésser a prop, fomentant unes actituds receptives de manera que s'entri en comunió i des d'ella, és a dir, des de les necessitats reals, viscudes per ells, se'ls ofereixi el nostre servei i la nostra dedicació. No es tracta, per tant, de fer-ho per tal que nosaltres assolim uns nivells de consciència moral coherent, sinó per la necessitat i el clamor que ens arriba d'ells.

6. En el camp de la fe cal fomentar aquesta espiritualitat cristiana que mou a un seguiment de Jesús, tal i com sant Ignasi ho mostra en els Exercicis Espirituals, en pobresa i humilitat.

La raó és molt clara, aquest seguiment amb aquest estil és la garantia d'una acció que no cerca el seu propi benefici, que no amaga intencions de realització personal a costa dels altres, sinó que es dona gratuïtament, desinteressadament, i alhora es mostra fort i constant per la serenitat i la convicció inamovible que ens ho poden prendre tot; ja ho hem donat per endavant.

També aquí, després d'aquesta segona qüestió, ve la pregunta sobre les mediacions formatives que ens han d'ajudar a construir uns models capa vos d'aquestes potencialitats. Com és lògic, caldrà debatre-ho.

7. TERCERA QÜESTIÓ

¿Quines són les nostres perplexitats, els nostres dubtes, allò que caldrà discernir?

Sens dubte aquesta és la pregunta més difícil, pel seu mateix contingut d'obscuritat temàtica i de resposta, i perquè hi caben tants dubtes, incerteses, fins i tot enganys, que pot convertir-se en un calaix de sastre per a la disertació, per al debat que s'escolta ell mateix i en darrera instància per a la ineficàcia enfront de les altres preguntes anteriors, que per si mateixes ens mouen a una acció.

Amb tot, la perplexitat té un valor i un sentit, que es per una part constatar que els problemes no són gens fàcils, que en ells hi ha una notable complexitat, i per una altra assenyalar-nos la

nostra limitació, la necessitat de buscar en els altres, d'aprofundir, d'aquesta actitud vital del que busca sempre, perquè se sap poca cosa i que per tant mai no pot envanir-se. Es un disparador per a la humilitat. D'altra banda constatem com és d'absurd el pensament que se'ns presenta segur de si mateix, els que tot ho saben i ho tenen clar. Amaguen, sense cap dubte, una intel·ligència mediocre o una notable per a la inseguretat que produeix viure enmig de l'obscuritat. Per això els fanatismes tenen actualment tanta incidència, per la inseguretat del nostre temps.

Senyalarem, amb tot, algunes d'aquestes qüestions que ens deixen perplexos enfront del futur de la nostra societat.

1. ¿ On radiquen realment els veritables poders, els òrgans de decisió que determinen la macroeconomia del nostre món i van marcant les coordenades del futur? Sabem que els polítics tenen uns marges limitats de poder.. On és el poder real?

Allà on es trobi ¿pot l'home o la dona que vol seguir Jesús situar-se en aquests centres de poder? Es un lloc per al cristià? Si a la primitiva comunitat hi havia una sèrie de professions a les quals calia renunciar per a ser batejat, coní gladiador, soldat ... etc. ¿pot en el món d'avui situar-se un cristià en aquests cercles de poder real? Caldrà pensar que necessàriament s'ha d'embrutar? Podrà durar molt de temps? A quin preu?

2. Amb la caiguda històrica del marxisme, de la revolució comunista, sembla a primera vista que tot el món camina cap a una societat de lliure mercat, un capitalisme a Festil anglosaxó. Però ¿es tracta d'alguna cosa tan senzilla, irreversible i definitiva? O bé pot passar com al segle XIX que hi hagué un restauracionisme monarquie amb la caiguda de Napoleó i la revolució francesa, però durant tot el segle es van anar succeint conflictes revolucionaris fins que els ideals de la revolució francesa van trobar plasmació en els estats republicans i en les democràcies modernes. ¿Pot passar quelcom semblant amb la revolució social comunista? ¿Tindrem una cadena de conflictes socials, sobretot al tercer món, fins que es vegi que el capitalisme com ho féu abans la monarquia absoluta és incapaQ de respondre a les profundes aspiracions dels drets de les persones?

Atenció, doncs, que potser ens estan venent el definitiu en el moment que comença la seva veritable crisi. Què podem pensar sobre això? Som a la fi del comunisme o a Finici de la seva integració modificada? ¿Vivim Fèxit del capitalisme o bé s'accentuaran mes que maí els seus fracassos, ara que no té enemic visible?

3. Baixant ja al fet concret de la nostra professió, són moltes les qüestions que ens planteja sobre l'eficàcia del nostre treball en una societat en què la infància va deixant d'ésser una edat protegida perquè pugui formar-se la persona en un clima de progrés seré. Hom parla ja de la mort de la infància a causa del bombardeig infórmatiu que contínuament desvetlla un coneixement del món, que no passa pel garbell d'una pedagogia i una didáctica, sinó que respon als interessos dels mitjans de comunicació i del consum.

Podríem afegir un llarg etcétera sobre el canvis ràpids que provoca la microelectrònica. Fins i tot en el món afèctiu dels nens, la situació real i conflictiva de la nostra professió, el futur de l'ensenyament on cada vegada hi ha més baixes per la poca reputació i els múltiples problemes que té, les contradiccions de les Esglésies...

Restin aquí les perplexitats i, per a nosaltres ara, será millor centrar-nos de ple en les dues primeres qüestions que penso que poden donar-nos molts elements per a reflexionar, debatre i concretar.

8 CONCLUSIÓ

Cloem ja la qüestió. Ens formulàvem, al principi, la pregunta sobre el projecte de societat que se'ns concretava en tres qüestions sobre alló que clarament hem de denunciar, el que hem de fomentar i les perplexitats intermèdies. Abans de passar a la resposta hem recordat les bases, teològica, moral i educativa, que representen el sistema de valors, necessari per a realitzar la crítica. A continuació hem intentat d'enumerar i motivar sumàriament les respostes a les tres preguntes. Suposo que queda clar per qué ens ha calgut anar a les bases, als fonaments, i també la part subjectiva i discutible de les respostes que he apuntat.

Ara toca el torn al vostre treball. Penso que s'ha de moure en un doble pla. En primer lloc veure si les meves respostes són les de tots, si cal afegir, treure, retocar... intentant d'arribar a la primera; segona pregunta. La tercera ens portaria a un galimaties d'imprevisibles conseqüències, que ens escalfaria el cap i potser ens serviria de poc en aquest moment.

Assolit el consens, penso que en un segon pla o moment convindria concretar les línies educatives corresponents, tal com estan, o millorant-les si s'escau, en els projectes de formació social.

QÜESTIONARI DE TREBALL

1. Elements de la societat que cal denunciar

- ¿Esteu d'acord amb els elements de la societat que cal denunciar que s'exposen a l'escrit? ¿Participeu de les raons que s'hi posen?
- Des de la vostra experiència personal i col·lectiva, afegiríeu altres factors de denúncia?
- ¿Com es pot adaptar o traduir al món educatiu allò que significa la paraula denúncia? ¿Podem imaginar accions formatives concretes, segons cursos i edats, que ajudin els nens i adolescents a sensibilitzar, significar i donar resposta a aquestes denúncies crítiques?

2. Realitats socials que cal potenciar

- ¿Quins elements d'esperança descobrim en els nostres alumnes? Es tractaria tant de les realitats que ells viuen com a esperança, com de les que nosaltres descobrim en ells, encara que no en tinguin molta consciència.
- ¿Com sensibilitzar en el nostre treball educatiu, normal i escolar la sensibilitat dels alumnes sobre els problemes socials?
- ¿Estem d'acord en què "Objecció de consciència" davant de lleis impositives té en ella mateixa un valor personalitzant i democràtic que cal potenciar a tota costa? ¿No correm el risc del descrèdit de la llei i de fomentar un subjectivisme narcicista? ¿Com respondríem a aquesta dificultat?

3. Perplex*ats

- A més de les que s'exposen a l'escrit ¿quines altres realitats socials i polítiques actuals, que tinguin relació directa o indirecta amb el món educatiu, ens causen perplexitat? ¿Seríem capaços de definir bé els termes del problema i l'estat de la qüestió?
- ¿Com treballar en equip en el marc del dubte, la perplexitat i l'interrogant que poden obscurir els objectius? ¿Es possible de fer un disseny educatiu i una metodologia en aquest marc?

B. LA PARÀBOLA DE L'EXILI

INTRODUCCIÓ

Iniciem aquesta exposició partint d'una paràbola d'història ficció. Suposem que formem part d'un col·lectiu de religiosos i seglars dedicats a Feducació, hi creiem de veritat, com a vehicle d'estructuració personal, d'obertura cultural i de renovació social. El nostre col·lectiu acaba d'arribar de l'exili.

Resulta que fa uns anys ens van expulsar del país. Fou un govern d'extrema dreta o d'extrema esquerra que ens considerà perillousos, ens incautà tots els béns, cancel·là els comptes corrents i ens posà a la frontera, gairebé amb les mans a les butxaques.

Hem viscut a l'exili de la caritat fraterna, ens hem anat defensant i, també, això és molt important, hem reflexionat i pregat molt sobre la nostra educació, els nostres encerts i les nostres fallades.

Hem tornat al País. La situació ha canviat, se'ns accepta amb naturalitat. Fins i tot més, la societat, d'alguna manera vol refer la injustícia de què hem estat objecte. Així sí, se'ns destina a tots al treball amb nens i adolescents. Se'ns pregunta, què volen fer vostès? No els podem tornar edificis, escoles, béns immobles i la resta, però tenim voluntat d'ajudar-los si són capaços de presentar alguna cosa interessant, renovadora, amb futur. Evidentment entenem que tractant-se de laics i religiosos donaran al seu projecte una dimensió religiosa.

Fins aquí la paràbola. No tan extravagant i absurda. Si els nostres avantpassats del XIX i principis del XX la sentissin la trobarien lògica, ells van conèixer aquestes expulsions i van saber què significa tornar a casa.

1. RESPOSTES POSSIBLES

Imaginaré diverses respostes possibles, que no entrarien en contradicció amb els plantejaments que fem d'educar en l'opció per la fe i la justícia, que és el que ha de definir i donar identitat a les institucions que portem a terme pel Regne de Déu en aquest món.

1. *No fer institucions educatives. Entrar a la xarxa pública*

Potser alguns de nosaltres podríem pensar que seria millor no tornar a crear institucions, que tants maldecaps ens van donar abans de l'exili. Que seria millor treballar com a educadors cristians, i en la línia carismàtica de fe i justícia, a l'escola pública, on solen anar els sectors més pobres i precaris de la nostra societat.

Si algú de nosaltres prengués aquesta decisió cree que ens semblaria encertat. Ho trobaríem assenyat i li oferiríem el nostre suport, amiat i col·laboració, de manera que no quedés desconnectat del nostre col·lectiu, sinó, al contrari, coneixent la dificultat i la duresa de la seva tasca, comptaríem amb ell i el tindríem molt present.

2. *Fer una escola per a fills de famílies creients*

Altres potser prendríem l'opció d'intentar ajudar a fons famílies creients, matrimonis pels quals la fe no és un simple tamís superficial, sinó la mateixa essència del seu projecte de parella en sagrament de Jesús.

En el marc d'una societat democràtica i plural, d'una societat materialista i economicista, on viure l'evangeli és anar contra corrent, aquests pares de família rebrien la nostra oferta com vinguda del Cel.

En aquest projecte quedaria molt clar que la col·laboració entre famílies i escola seria enormement important. No es tractaria únicament d'entrevista per comentar la marxa dels nens i els resultats acadèmics, sinó sobretot per mirar de fomentar els valors morals, els processos d'una fe que s'eduqués alhora entre el respecte a la llibertat i el testimoni de la vida familiar escolar.

En el marc d'aquesta col·laboració fonamental es tractarien els problemes de la iniciació a la litúrgia, la catequesi, la modelació d'un cor infantil sensible a la crida de Jesús i a la crida de tants germans famolones i explotats del món. Tot això portaria a un estil senzill, auster, fraternal, dialogant i esperançador.

No ens mancarien dificultats, unes internes i altres externes. En primer lloc la mateixa evolució de les famílies, la nostra i la dels nens: fàcilment ens aniríem acomodant a la societat, sotmesos al continu bombardeig del consumisme i l'hedonisme. Es plantejarien qüestions de tipus acadèmic a l'hora d'avaluar, i no sabríem gaire bé i amb claredat si donar prioritat a la nota objectiva o al creixement en els valors i les actituds. Fariem tot el possible perquè cap nen abandonés l'escola per raons acadèmiques o per falta de mitjans econòmics, encara que això representés algunes cabòries en certs casos.

La nostra escola tindria un ideari concret, clar, una oferta lliure per a famílies creients. Aconsellàriem amb bones paraules aquells pares que no participessin de la nostra manera de veure i de sentir, que l'ensenyament dels seus fills al nostre centre no els seria convenient, ja que entrarien en certa esquizofrènia entre el que viuen a casa i el que se'ls intentaria de transmetre a l'escola.

3. Fer una escola Onspiració cristiana oberta a tothom qui volgués

Podríem, també, prendre una altra opció, pensant en allò de l'Evangeli que cal sortir a cercar Fovella perduda i que la Bona Nova no és per aquells que es consideren sans, sinó pels malalts i els allunyats. Podríem muntar una escola oberta a tots els qui volguessin venir-hi, sense amagar per res la nostra identitat i el nostre projecte.

Ens agradaria, evidentment, que moltes famílies cristianes practicants truquessin a la nostra porta, perquè ells serien els nostres col·laboradors en la no fàcil transmissió de valors humans oberts a la fe i en comunió amb ella. Però també ens agradaria que hi vinguessin fills de creients allunyats perquè havien abandonat el contacte amb la religió, perquè es trobessin submergits en una cultura de la immediatesa o perquè no se sentissin en comunió amb la marxa concreta de l'Església. Creiem que ells, en contacte amb nosaltres (sense omplir-los el cap d'idees proselitistes, sinó amb una acollida amable, intel·ligent i honrada) a la llarga descobririen quelcom important sobre Déu, que els podria renovar la fe que encara batega sota tantes cendres.

Finalment acceptàriem amb gust famílies no creients convenjades o agnòstiques, que d'entrada estiguessin disposades als nostres plantejaments, i que en conseqüència no podrien ser fanàtics,

sinó liberals. Ells, en principi, no posarien cap dificultat que els seus fills, en cas que evolucionessin envers la fe, arribessin un dia a ser catòlics.

Aquest plantejament d'escola, sens dubte, hauria de modificar el nostre projecte educatiu i pastoral en relació amb el model anterior. Intentaríem que tota l'estructura, per ella mateixa i per la manera d'establir relacions humanes, fos un signe de justícia i de fraternitat i no tingués res a veure amb les institucions que cerquen el lucre com a meta del seu treball. Evitaríem tot allò que fos propi dels esquemes de poder, de prestigi mundà o de riquesa no en consonància amb l'Evangeli. Procuraríem posar l'accent en el tracte personalitzat i humà amb els nens.

No crec que oferíssim catequesi, sinó unes classes de cultura religiosa ben preparades, així com d'ètica pràctica, per a tots, que fossin realment un espai diferent. La catequesi seria opcional, donant-li, això sí, uns avantatges d'horaris i facilitats dins del marc escolar. Així mateix fariem una oferta de celebracions per aquells que entenguessin que la seva fe també se celebra en comunitat, tal com Jesús ho va manar. En tindríem molta cura, així serien signe de fortalesa i de comunitat pels assistents habituals i signe de novetat i de goig pels ocasionals, que hi haurien de descobrir una alegria que no es troba a la societat.

A ningú no se li escapa que tindríem molts problemes en aquest projecte, (que podríem qualificar l'escola evangelitzadora) i que ens exigiria una gran cohesió, molta col·laboració i treballar i pregar junts. Voldríem que fos realment una ajuda a fons en el procés evangelitzador de l'Església.

4. Fer una acció educativa per als nens més marginats de la societat

També aquesta seña una opció en consonància amb els nostres objectius i amb allò que la societat i l'Església ens demana. No diem una escola, sinó una acció educativa, perquè possiblement el que féssim no es podria emmarcar en cap dels models del sistema actual vigent, atesa la peculiaritat del nostre "alumnat".

Es tractaria de posar totes les nostres capacitats, potencial i recursos al servei dels nens del carrer, dels adolescents que van pel camí de la pre-delinquència. No seria gens fàcil, ens exigiria un canvi de mentalitat i una profunda transformació d'hàbits: com un començar de nou. Tot quedaria marcat per aquest canvi d'alumnat: horaris, distribució, concepte d'aula, d'avaluació... Seria l'art de la possibilitat, a partir d'allò que vingués a nosaltres. Sens dubte patiríem una llarga temporada, abans no descobríssim camins concrets i realistes de formació per ells.

El cert és que ens demanarien una enorme capacitat afectiva, perquè ells estan mancats sobretot de l'estructuració de sentiments que proporciona una família estable. Ens hauríem de moure entre les seves agressivitats i la tendresa que hauria d'oferir la nostra presència, i això en alts i baixos continuats i desconcertants. Hauríem de treballar molt units, examinant tot sovint els passos que féssim i críticant, amb humilitat i veritat, els possibles errors i esclats de mal gen; que abundarien, abans no arribéssim a la seguretat personal enfront d'unes persones innocents, tan maltractades per la vida i tan desestructurades sense culpa pròpia. Possiblement alguns de nosaltres, davant els fets que constataríem a diari, ens descobriríem, més d'una vegada, amb cert odi envers la bona societat, arribaríem a plantejaments impensables abans de l'exili.

Enmig de les contradiccions no ens abandonaria la consciència de treballar amb aquells que són els preferits de Jesucrist, els més pobres, els més abandonats. La lectura de la Paraula i la

celebració de l'Eucaristia serien per a nosaltres una força i un amor que ompliria de sentit les nostres vides i ens capacitaria per seguir per aquest camí dur i ensems molt urgent.

Aquestes són les quatre possibilitats que se m'acudeixen per la nostra tornada de l'exili. Segurament n'hi ha d'altres, però les esmentades crec que resulten suggerents:

- Treballar com a cristians a l'escola pública.
- Treballar en una escola per ajudar famílies catòliques practicants.
- Treballar en una escola evangelitzadora.
- Treballar conjuntament en un projecte educatiu per a nens marginats.

2. ELEMENTS COMUNS A TOTES LES RESPOSTES

Podríem demanar-nos si hi ha elements comuns a les quatre respostes que acabem de presentar. La pregunta és interessant, perquè ens pot posar en la pista vàlida i bàsica del nostre projecte educacional.

1. Abans que res un treball educatiu

Nosaltres no som un centre recreatiu, una llar de nens excursionistes o un moviment parroquial d'acció catòlica infantil. Som educadors, mestres, professionals de la formació humana, transmissors intel·ligents de la cultura a les futures generacions.

Per tant, en qualsevol hipòtesi, hem de treballar com a escola. (Fins i tot en la darrera hipòtesi d'una tasca amb els nens de la marginació el nostre treball seria escolar, si bé no encaixaria en els motlles socials que actualment es contemplen).

Així és fonamental per situar la pastoral de la infància i adolescència als col·legis (com en el seu cas a les parròquies). Es tracta d'una pastoral que es mou en un marc determinat. Que no s'afegeix com un apèndix -per important que sigui- el qual, en el fons, poca cosa té a veure amb la mateixa estructura educativa. No es tracta, per tant, del carisma d'una determinada persona, que s'enginya per fer una mica la seva obra pastoral al costat de la marxa de l'escola.

Què significa una pastoral integrada? Aquesta és una qüestió oberta a la recerca de tots, al debat de tots. Però penso que ha de quedar molt clar que és tota l'escola la que s'implica en la pastoral i és la pastoral que s'implica en tota l'escola.

La nostra opció il·lumina tot el treball: classes, esbarjos, tracte amb les famílies... Tot el conjunt de relacions, programacions i revisions estan impregnats d'un esperit humà i humanista que troba la seva inspiració, sense necessitat de dir-ho a cada moment, en la comunió amb Jesús i la seva Causa, que és el Regne de Déu.

2. Mútua col·laboració

Un segon element del nostre treball amb els nens i adolescents, en qualsevol de les quatre hipòtesis, és la necessitat de la mútua col·laboració entre els qui treballem a la mateixa escola i també, cap enfora, amb els qui han pres una opció diferent.

La col·laboració entre nosaltres -els qui hem pres una mateixa opció és del tot lògica, precisament per ser escola, és a dir, col·lectiu, i per ser cristiana. No es tracta solament de la col·laboració entre els qui estan implicats en el treball pastoral -cosa absolutament necessària- sinó entre tots, perquè tot és important en la formació dels nens.

La col·laboració cap enfora de l'escola també seria lògica, atès que totes les opcions parteixen d'un mateix ideal i a tots ens interessa participar d'un moviment educatiu fonamentat en els mateixos criteris evangèlics d'opció per la fe-justícia.

3. Vinculació a la missió de l'Església

També aquest seria un element comú als quatre models ressenyats. L'Església -com a signe sacramental de la presència de Jesús en aquest moment històric- té com a missió anunciar la Bona Nova del Senyor, que és alliberament d'esclavatges, condicionaments i dependències per tal d'assolir una llibertat que ens faci estimar de veritat els germans, i en ells el mateix Déu.

Tenim, doncs, missió de l'Església per realitzar aquest Regne de Déu que ja és present entre nosaltres. Aquestes paraules no poden ser com una declaració legalista d'uns principis que a la pràctica s'allunyen molt de la realitat. Al contrari, signifiquen relació amb les parròquies, els moviments d'Església... amb tot el poble de Déu del qual formem part. Això pot tenir moltes conseqüències pràctiques i transformadores.

3. DE LA PARÀBOLA A LA REALITAT

Ara farem un pas endavant en el nostre itinerari. a) Resulta que en un cert sentit sí que hem tornat de l'exili. b) I en un sentit molt més real i objectiu no n'hem tornat, perquè no hi ha hagut l'esmentat exili.

a) En cert sentit hem tornat de l'exili en tant que els nostres centres no són el que eren abans, shan anat transformant des de dins, seguint el ritme de la societat i de l'Església. Avui són quelcom bastant diferent d'allò que van ser en èpoques passades. El Concili Vaticà II, els Capítols Generals de les Congregacions religioses, etc. van representar una marxa valenta pel desert de la novetat de l'Esperit, que ens van obligar a plantejaments, discerniments i debats, equiparables analògicament amb un exili de les seguretats anteriors, de les "cebes i els alls d'Egipte".

b) Però en realitat som aquí, no ens han expulsat des de fa molts anys, ni avui es planteja el tema. Ens anem fent grans en unes societats riques amb bosses de misèria en el seu interior que s'intenta tapar i seguim treballant als centres.

Si examinem les quatre propostes possibles, cree, sincerament, que com a col·lectiu i, per tant, deixant a part vocacions personals, hem d'afirmar que ens movem en el tercer model, l'escola evangelitzadora. No podem somiar en el segon per irreal, i com a grup ni som a l'escola pública ni treballem amb els "nens del carrer". Apreciem, sens dubte, aquestes tasques, hi col·laborem indirectament, però ens movem de facto en el tercer model.

4. SITUATS EN EL TERCER MODEL

Ja hem exposat com és aquest model: que resulta obert, dinàmic, molt realista; i també que pot resultar ambigu i, per tant, si no s'aprofundeix, insatisfactori. Per això concretaré ara uns elements bàsics que centren el projecte. A l'escola evangelitzadora es produeixen avui elements pastorals, elements evangelitzadors i elements missionals.

Elements pastorals

És evident i lògic, perquè hi ha famílies i nens d'aquesta escola que són creients, sincerament creients, amb un clar ambient d'oració, de caritat, de sentit d'Església. Es tracta de famílies que,

com va indicar el Concili, són veritables "Esglésies domèstiques". Aquests nens han de trobar a l'escola una pastoral que ajudi a cultivar l'experiència religiosa personal, la celebració comunitària i la intel·ligència d'una fe raonable i formulada, segons les capacitats i la ment infantils. l'escola evangelitzadora ha de proposar també els gestos de caritat i d'acció per la justícia que siguin coherents amb l'edat i el desenvolupament dels nens, a nivell evolutiu i grupal.

Les famílies i nens que pertanyen més explícitament a l'Església, han de realitzar amb nosaltres la mateixa funció que l'Església realitza en el món: ser ferment en la massa, estar al servei del Regne de Déu i donar testimoni de la presència real de Jesucrist en l'esperit que habita en nosaltres.

Evangelització

Dia a dia aquesta dimensió se'ns presenta com la més important, perquè és la que respon més a la majoria de les famílies, que són cristians culturals. Han rebut alguns sagraments, tenen vivències personals de Déu; però tenen una enorme ignorància sobre la fe, l'Església, les veritats dogmàtiques i les seves fórmulacions actuals. En molts d'ells es donen alhora elements de crítica intel·ligent i de superstició religiosa. Molts es troben "en un gran embolic"; d'altres ja no es plantegen res. En la pràctica viuen bastant d'esquena a Déu, però, així sí, desitgen per als seus fills uns bons fonaments morals perquè dins d'una societat democràtica i plural facin un bon ús de la llibertat i no s'escapin per camins de drogodependències i altres situacions lamentables.

Per aquests i les seves famílies la nostra escola seria una crida institucional i relacional a la Bona Nova de Jesús, a una novetat de valors i de vida capaç de ser transformadora del seu món familiar, personal i també social.

Elements missioners

Se sumen i afegeixen als dos anteriors.

Cal intentar de fer present en el món escolar -en el seu sentit ampli- la presència dels valors del Regne de Déu, com a signes de futur humà. Aquesta Escola té una gran responsabilitat social i política en les seves relacions institucionals, internes i externes. Per elles s'apropa o es retarda aquesta missió.

L'escola cristiana evangelitzadora no pot caure en els defectes del burocratisme, que tant danya l'escola pública, o de fetisme i el lucre, que sovint hipoteca la privada. El seu paper és el servei.

5. RECREAR LA TRADICIÓ

Posem punt final a aquesta reflexió.

L'escola evangelitzadora ha de tenir un gran sentit d'obertura al món, sense anul·lar la personalització que mereix cada alumne, amb una sincera projecció mundial, com suposa l'etimologia de la paraula "catòlic". La nostra escola ha de tenir una sensibilitat social enorme, arrelada a l'entorn cultural del nostre món, seguidors de tants que van intentar situar-se en el lloc propi de les cultures (com els Ricci i els Nobili) i que per nosaltres avui significa l'opció per la fe i la justícia viscuda des de la realitat del primer món. La nostra escola ha de fomentar una gran projecció missionera en tant que pertanyent a una gran xarxa missional que s'estén per tots els continents. També ha d'intentar donar una preparació intel·lectual i sensible amb

metodologia i rigor, fomentar el sentit crític i la capacitat d'acció perquè els qui passin per ella siguin agents de canvi, portadors d'alternatives constructives i justes.

¿Qué millor podem oferir als nens i nenes que vénen a nosaltres? Ja sabem que aquesta utopia ensopega amb problemes infinits. Però queda clar que no volem treballar amb inèrcies i rutines. Tenim un projecte capaç de provocar entusiasme. Ho tractarem i discutirem en el qüestionari, de manera que aquest soliloqui idealista es converteixi en un col·loqui comunitari.

QÜESTIONARIS DE TREBALL

1. Si aquesta paràbola fos certa i el vostre grup tornés d'un exili,

- ¿quin dels quatre models que es proposen escolliries com a més coherent amb la vostra fe i més urgent per a la nostra societat? ¿Quin mètode de discerniment utilitzaríeu per tal d'assolir aquest objectiu? ¿Quines raons serien més contundents a l'hora de prendre aquesta decisió?

2. Si el vostre grup no fos a l'escola pública,

- ¿qué demanaríeu als que hi són com a opció, quant a la informació i la mútua col.laboració? ¿Es dona a la realitat aquesta informació i mútua col.laboració? Per qué?

3. Si el vostre grup no fos a col.legis de pares catòlics o a un col.legi evangelitzador,

- ¿qué esperaríeu d'ells quant a informació i col.laboració? Pregunteu-vos si aixó es produeix actualment i per qué.

4. ¿Coneixeu escoles, grups d'educadors, etc. que treballin en el quart projecte?

- Es quelcom possible? ¿Quina resposta social mereixeria una iniciativa de cara als nens del carrer?

5. Pregunta per als educadors d'escoles religioses o diocesanes,

Quina imatge d'Església donem? Es la del Concili Vaticà II? ¿Qué li manca al col.legi com a institució perquè sigui realment evangelitzador? ¿Qué cal demanar als professors, pares i comunitat educativa? ¿Quin és el paper dels religiosos/ es, laics i famílies en un projecte com aquest?

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94
espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>